
JELENKOR

1968: egy lázadás dokumentumai

Giampaolo Borghello, jeles italianista, elsősorban a huszadik századi olasz irodalom (Pascoli, Svevo, Montale, Pasolini) tudós kutatója, az Udinei Tudományegyetem olasz tanszékének volt tanszékvezető professzora, akit igen aktív magyar kapcsolatai miatt hazánkban is jól ismer és nagyra becsüli a szakma, impozáns, vaskos, méreteiben is enciklopédia-szerű kötetet jelentetett meg az udinei Forum egyetemi kiadónál, egy csaknem 1250 nagyméretű, B/5-ös lapot megtöltő dokumentumgyűjteményt, melynek címe meglepő: *Keresve '68-at (Cercando il '68)*. Keresve? – álmélkodhat az olaszországi könyvkiadást ismerő olvasó. – De hiszen az olasz könyvpiacon keresés nélkül is oly nagy számban találni ezzel a témával, ezzel az évvel, ezzel a korszakkal foglalkozó kiadványokat, hogy az már-már a bőség zavarával fenyeget és azzal, hogy a sokaság elfedi a lényegét, a fáktól nem látni az erdőt, annál is kevésbé, mivel egynémely fa lombozata igen csak féloldalasra nőtt! Nagyívű, alapos, logikus gondolatvezetésű bevezető tanulmányában Borghello rámutat, hogy a gazdag, sűrű '68-irodalmat „más történelmi eseményeknél nagyobb mértékben” jellemzik, hatják át „személyes szenvedélyek”, elfogultságok, az „önéletrajziség bélyegét” magukon viselő emlékezések, értékítéletek, stílusjegyek (21. o.). Igazat kell adnunk a kötet szerkesztő tanulmányíróknak: 1968 legmeghatározóbb és leghatásosabb itáliai krónikásai vagy egykori résztvevők, netán épp vezéralakok (Mario Capanna: *Formidabili quegli anni*, Nanni Balestrini–Primo Moroni: *L'Orda d'oro*) vagy hozzájuk – esetleges ideológiai-politikai fenntartásokkal is – kötődő, velük rokonszenvező szerzők (Peppino Ortleva: *I movimenti del '68 in Europa e in America*, Marcello Flores–Alberto De Bernardi: *Il Sessantotto*, Giuseppe Carlo Marino: *Biografia del Sessantotto* etc.). Nincs ez nagyon másképp minálunk sem: a nosztalgia uralja a „csillagévről” szóló magyar szerzők által írott (Göbolyös N. László: *Hatvannyolc!*, Göbolyös N. László: *Hatvannyolc – akkor és azóta*), összeállított (Barcsi Tamás – Szabó Gábor: *68 kísértése*, Balázs Eszter–Földes György–Konok Péter: *A moderntől a posztmodernig: 1968*) vagy magyar fordításban megjelent köny-

veket egyaránt (Norbert Frei: 1968, Mark Kurlansky: 1968). Sokatmondó, hogy Capanna, az egykori „sessantottino” („hatvannyolcas”) diákvezér már könyve címében „óriásiaknak” nevezi „azokat az éveket”, Kurlansky pedig így kezdi a magáét: „Már most az elején kijelentem, hogy elfogult vagyok, mert még most, több mint három évtized múltán sem lenne őszinte, ha megpróbálnék objektívnak tünni az 1968-as évvel kapcsolatban.” (Ők legalább nem árulnak zsákhamacskát, nem is ígérek elfogulatlanságot, „sine ira et studio”-t.)

Ezért tanulságos a mi számunkra is az a „történelmi szemléletmód” (storicismo, 20. o.), amelyet Giampaolo Borghello követ és ajánl. Noha ő sem tagadja meg, felejt el ifjúkora politikai alapélményét és ideáljait (lásd dedikációját „mindazoknak, akik ugyanazon az oldalon maradtak”, 5. o.), előszava („0.1.”) első (cím)szava a „távolság[tartás]” (La distanza, 18. o.), egyik „vezérmotívuma” pedig a figyelmeztetés „a hatalmas különbségre/távolságra 1968 és 2012, a tegnap és a ma között” (19. o.). Nem biztos, hogy 1968 ma nem tűnik távolabbinak, idegenebbnek, mint 1848, amellyel „újra meg újra összehasonlítják” (22. o.). A kettő közül 1848 volt az „igazi forradalom”, nem 1968, melyet Göbolyös N. László első könyve alcímében ekként minősít. Csak 1848 „borította fel a hatalmi struktúrákat Európában” (22. o.). És eredményük is más, ellentétes volt. A kérdés, hogy „mi marad ’68-ból”, Borghello szerint is lényegileg azzal jelent egyet: „Mi az, hogy »történelmi vereség«?” Mármint a baloldaliság, a „balra mozdulás” (spinta a sinistra, 25. o.) kudarca, melynek „öröksége” (eredità, 24. o.) az ezredfordulón sokkal kevésbé tűnik elevennek, mint a liberális demokráciák 1848-as hagyatéka.

„Olaszországban ’68 távolról jön és a távolba nyúlik el” – mutat rá Borghello (27. o.). „1968” valójában egy évszamba sűrített korszakmegjelölés, olyan gyűjtőnév, mely alatt – olykor „hosszú ’68” (’68 lungo, 26. o.) elnevezéssel – mintegy másfél évtized eseményeit értik. Az antológiában közzétett első dokumentumok az 1962-es „torinói forró július” (torrido luglio di Torino) „incidenseinek” leírásai (és kommentárja a híres író, Elio Vittorini tollából), amelyek – miként az 1964-es pisai „szikra” és az eretnek katolikus pap, Don Milani 1967-es oktatáspolitikai kritikája – mind „előjelei” (segnali) voltak az 1968-as „autunno caldo”-nak, hosszú „forró ősnek” (40–87. o.).

A Borghello-antológia csakugyan enciklopédikus: a tudós dokumentumgyűjtő figyelme kiterjed 1968 igazi tűzfészkeire, az egyetemekre (170–245. o.), a „kontesztáció” eseménykrónikájára (357–389. o.), főszereplőire (391–428. o.), „nemzetközi kontextusára” (125–167. o.), irodalmára és sajtójára (248–355. o.), „magas” kultúrájára, szépirodalmára, színház- s filmművészetére (595–671. o.), de még dalaira (491–533. o.), röplapjaira és „tacepaóira”

(535–593. o.), sőt öltözködési divatjaira is (673–689. o.). Kitekintet külföldi színtereire „Berkeley-től Párizsig, Varsótól Mexikóvárosig” (431–489. o.) és olyan különböző következményeire, eltérő hozadékaira, mint a feminizmus (739–773. o.), a pártok átalakulása (775–863. o.) és a terrorizmus (934–959. o.). Külön fejezetekben ad körképet 1968 „értelmezéseiről”, főként a baloldalon (961–1097. o.) és az „örökségével” való számvetésről (1100–1165. o.). A kötetkolosszust kronológiai áttekintés (1167-től 1181. o.) és szerényen „válogatásként” öndefiniált, valójában hatalmas bibliográfia (1183–1249. o.) zárja.

Giampaolo Borghello „távolságtartó” történészi perspektívája ellenére feltámaszt, megelevenít, megszólaltat egy izgalmas, lázas korszakot. Érzékelteti, visszaadja a „forró” év(ek) kaotikus sűrűségét, szinkavalkádját, harsány hangzavarát, miközben, ahogy és amennyire lehet, rendet visz beléjük a tudomány kíváncsi szerinti. Monumentális szöveggyűjteménye leletmentés és mementó, történelmi és kulturális filológia a historiográfia szolgálatában, mely gondos kalauzként is szabad kezet ad az olvasónak, éppen a tények dokumentálásával segíti elő, hogy ki-ki megalkossa a maga képét, kialakítsa véleményét és ítéletét 1968-ról. Megkerülhetetlen alapmű, nélkülözhetetlen munkaeszköz, történészeknek, kultúrtörténészeknek és mindenkinek, aki tudja, hogy jelenünket (közel)múltunk ismerete nélkül nem érthetjük meg, a tények tiszteletét mellőző előítéletek létformája csakis a divatszeszély, életideje csupán „pille idő” lehet.

Cercando il '68. Documenti, cronache, analisi, memorie. Antologia a cura di Giampaolo Borghello (Keresve '68-at. Dokumentumok, krónikák, elemzések, emlékek. Antológia Gianpaolo Borghello szerkesztésében), Forum Editrice Universitaria, Udine, 2012, 1249 o.

Madarász Imre